

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 6/S
2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/6 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал:

https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Мамаражабов Бобир Нормўмин ўғли

САУДИЯ АРАБИСТОНИДАГИ ЎЗБЕК МУҲОЖИРЛАРИ ТАРИХИ: МУВАФФАҚИЯТЛИ
АССИМИЛЯЦИЯ ВА ЙЎҚОТИЛГАН МИЛЛИЙ ИДЕНТИКЛИК8-17

Хайдаров Абдулходи Ахмадали ўғли

XIX АСР ОХИРИ – XX АСР БОШЛАРИДА ФАРҒОНА ВИЛОЯТИДА БОҒДОРЧИЛИК ВА
ТОМОРҚАЧИЛИКДАГИ ЎЗГАРИШЛАР 18-22

Назаров Азизбек Ёқубжонович

ТУРКИСТОН ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРЛИГИДА ИЛМИЙ ЖАМИЯТЛАР: ТАРИХШУНОСЛИК
ТАҲЛИЛИ 23-31

Abdulloyev Jamshed Izzatulloevich

MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDA CHEGARA VA SUV MUAMMOLARINING VUJUDGA
KELISH ASPEKTLARI VA BUGUNGI RIVOJLANISH BOSQICHI 32-36

Пасилов Баҳодир Абдуллаевич

ЎЗБЕКИСТОН ССРДА СОВЕТ ИҚТИСОДИЁТИ АСОСЛАРИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ АЙРИМ
МАСАЛАЛАРИ (1917-1937 йй.) 37-41

Ismailov G'afurjon Xasanovich

TURKIYADAGI O'ZBEK TEKKE (TAKIYA)LARIDAN BIRI "SULTONTEPA TEKKESI"
MUSOFIRLAR UCHUN TUTGAN O'RNI 42-46

Raxmatulloev Murodjon Xikmatulloevich

BUXORO VILOYATIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHGA
OID ISLOHOTLAR 47-50

Elmurodova Nilufar Baxtiyorovna

SHARQ VA G'ARB UYG'ONISH DAVRI MADANIYATI: QIYOSIY TAHLIL 51-55

Нафиддинова Хосият Равшановна

БУХОРО ВОҲАСИ АҲОЛИСИ ОИЛАВИЙ МАРОСИМЛАРИ ТАРИХИГА ДОИР
МАЪЛУМОТЛАР 56-60

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Zhang Hongzhi, Wu Bo

RUMOR RESILIENCE: HOW BUSINESSES ECONOMICALLY RESPOND TO STOCHASTIC RUMOR
SPREAD 61-66

Ibrayimova Dilnoza Abdisheripovna

MINTAQADA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI ONLINE SAVDO MARKETINGINI
RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 67-72

Nayimov Shoxruh

PROBLEMS OF FORMATION AND MANAGEMENT OF COLLATERAL PORTFOLIO OF A
COMMERCIAL BANK 73-79

Maxkamov Navruzjon Tuxtamishovich
ISSUES OF APPLICATION OF QUALITY MANAGEMENT IN THE SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT OF ENTERPRISES AND ORGANIZATIONS FOR THE PURPOSES OF THE
DEVELOPMENT STRATEGY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 80-88

Рахматуллаев Беҳзод Рахматуллаевич
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР
МАСАЛАЛАРИ 89-95

Abdullayeva Zamira Muxtarovna
MEHNAT BOZORI TALABLARIGA OLIY TA'LIM XIZMATLARI MODELLARINI
MOSLASHTIRISH 96-102

Имомов Холмурод Норқулович, Шарипов Тўлқин Саидахмедович
ИҚТИСОДИЁТНИНГ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШИШИ ШАРОИТИДА ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ
ШЕРИКЧИЛИГИНИНГ ШАКЛЛАРИ, МОДЕЛЛАРИ ВА МЕХАНИЗМЛАРИ 103-114

Эргашев Ахмаджон Махмуджон ўғли
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ФАОЛИЯТИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ РИСКЛАРНИ АНИҚЛАШ ВА
БОШҚАРИШ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 115-122

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Imotova Nozimaxon Avazxonovna
JAMIYAT FAROVONLIGI TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS IJTIMOY-FALSAFIY
XUSUSIYATLARI 123-129

Qodirov Davronbek Hoshimovich
ABULQOSIM QUSHAYRIY VA UNING ILMIY FAOLIYATI 130-133

Jabborova Saodat Sattorovna
SHARQ MUTAFAKKIRLARINING MA'NAVIY SALOHİYATNI YUKSALTIRISHDA QO'SHGAN
HISSASI 134-142

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Tuxtasinova Mahliyoхon Shavkatjon qizi
L.Z.BUDAGOV LUG'ATIDA ESKI O'ZBEKCHA SO'ZLARINING EKVIVALENTLAR YORDAMIDA
IZOHLANISHI 143-149

Narmuratov Zayniddin Radjabovich
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TA'LIM VA ILM MAZMUNLI FRAZEMALARDA EKVIVALENTLIK
MASALASI 150-154

Urazaliyeva Mavluda Yangiboyevna
UZBEKCORPUS.UZ PLATORMASIDA MORFOLOGIK TAHLIL INTERFEYSI VA DASTURIY
TA'MINOTI 155-160

Mirzayeva Yelena Sa'dullaevna
O'ZBEK MENTALITETI VA AXBOROTNI IDROK ETISH 161-166

Alimjanova Shohsanam Azamat qizi
INGLIZ TILIDAGI KO'P MA'NOLI IBORALARNI O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISH

USULLARI	167-171
<i>Iskandarova Shamsiyabonu Ulug'jonovna</i> BADIIY ADABIYOTDA MUALLIF VA TARIXIY QAHRAMON O'RTASIDAGI G'OYAVIY BOG'LIQLIK MASALASI (Laila Lalaming "Mavrning hisoboti" asari tahlili asosida)	172-176
<i>Hamroqulova Marjona Nabijon qizi</i> "MAHBUB UL-QULUB" ASARIDAGI FRAZEMALARNING SEMANTIK-USLUBIY XUSUSIYATLARI	177-181
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Zulfikorov Sherzod Xurramovich</i> ҚОНУНЧИЛИК ПАЛАТАСИ ҚЎМИТА ВА КОМИССИЯЛАРИДА ДЕПУТАТЛАР ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	182-191
<i>Tallibaev Umiddjon Sherгазиевич</i> ОСОБЕННОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИИ.	192-199
13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Iminakhunova Iroda Huseynovna</i> THE MOST IMPORTANT REQUIREMENTS THAT ENSURE EFFECTIVE PEDAGOGICAL CONTROL OF STUDENTS' SELF-EDUCATIONAL ACTIVITIES	200-206
<i>Usmanaliev Khusniddin</i> INTERCULTURAL COMPETENCE IN THE TEACHING PROCESS OF A FOREIGN LANGUAGE	207-219
<i>Madaminov Uktam Ataxanovich</i> ELEKTRON TA'LIM MUHITIDA FANLARNI MOBIL TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH METODIKASI	220-224
<i>Yuldasheva Dilfuza Qodirovna</i> TURIZM YO'NALISHI TALABALARIGA INGLIZ TILIDA SOHAVIY LEKSIKANI O'RGATISH USULLARI	225-229
<i>Tohirova Shohsanam Yunusovna</i> THE IMPORTANCE OF CASE TECHNOLOGY IN PRACTICAL ENGLISH CLASSES IN NON- PHILOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS	230-236
<i>Nuriddinova Muyassar Muhiddinovna</i> ORGANIZING PHYSICAL EDUCATIONAL EVENTS WITH PRESCHOOL CHILDREN	237-242
<i>Raxmatova Mexrinovna Majitovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY SALOHİYATINI YUKSALTIRISHDA INNOVATION TARG'IBOT TEXNOLOGIYALARINING SAMARADORLIGI	243-247
<i>Sheraliyev Odiljon</i> TALABALARNING DIGITAL KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	248-254

07.00.00-Тарих фанлари

Пасилов Баҳодир Абдуллаевич
Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика
университетининг доценти, т.ф.н.

**ЎЗБЕКИСТОН ССРДА СОВЕТ ИҚТИСОДИЁТИ АСОСЛАРИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ
АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ (1917-1937 ЙЙ.)**

Аннотация. Мақолада муаллиф Ўзбекистон ССРда совет иқтисодий тузумининг шаклланиши жараёнининг айрим назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил қилинган. Совет раҳбариятининг иқтисодий сиёсати Ўзбекистонни мамлакатнинг хом-ашё етказиб берувчи минтақага айлантиришга йўналтирилгани ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Туркистон, Ўзбекистон ССР, режали иқтисодиёт, совет ҳукуматининг иқтисодий сиёсати, хом-ашё ресурслари.

Pasilov Bahadir Abdullaevich
Associate Professor of Tashkent State Pedagogical University
named after Nizami, Ph.D. in History

**SOME ISSUES OF THE FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF THE SOVIET
ECONOMY IN UZBEKISTAN SSR (1917-1937)**

Abstract. In the article the author analyses some theoretical and practical aspects of the formation of the Soviet economic system in the Uzbek SSR. It was revealed that the economic policy of the Soviet leadership was aimed at turning the republic into a raw material region of the country.

Key words: Turkestan, Uzbek SSR, planned economy, economic policy of the Soviet government, raw material resources.

Пасилов Баҳадир Абдуллаевич
Доцент Ташкентского государственного педагогического
университета имени Низами, кандидат исторических наук.

**НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СТАНОВЛЕНИЯ ОСНОВ СОВЕТСКОЙ ЭКОНОМИКИ В
УЗБЕКСКОЙ ССР (1917-1937 ГГ.)**

Аннотация. В статье автор проанализировал некоторые теоретические и практические аспекты становления советской экономической системы в Узбекской ССР. Выявлено, что экономическая политика советского руководства была направлена на то, чтобы превратить республику в сырьевой регион страны.

Ключевые слова: Туркестан, Узбекская ССР, плановая экономика, экономическая политика советского правительства, сырьевые ресурсы.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I6/SY2023N05>

Туркистонда тоталитар болшевиктик ҳокимият ўрнатилиши биланоқ совет маъмурий-буйруқбозлик ва экстенсив иқтисодининг асослари шакллантирила бошланди. Туркистон большевиклари Россия Коммунистик партияси (РКП(б)нинг қатъий назорати остида 1918 йилнинг бошларида ўлкада “социализм қуришнинг ленинча режасини амалга ошириш амалиётини бошлаб юборди”.

Большевиклар дастуридаги иқтисодни социалистик аснода қайта ташкил қилишнинг асосий тамойилларидан бири бу ишлаб чиқаришдаги хусусий мулкчиликни тугатиш эди. Шу боис РСФСР Халқ Комиссарлари Советининг 1918 йил 28 июндаги декрети асосида Туркистон АССРдаги совет ҳукумати саноатнинг асосий соҳаларини национализация қилишга киришди. 1918 йилнинг охирига келиб Туркистондаги 500дан зиёд йирик саноат корхоналари национализация қилинди (давлат тасарруфига ўтказилди). Туркистондаги ўрта ва кичик корхоналарни национализация қилиш эса 1919-1920 йиллар давомида тўлалигича амалга оширилди [1; 75].

Тарихий жараёнларни синфийлик тамойили асосида бир томонлама таҳлил қилишга асосланган совет тарихшунослиги эътироф қилганидек, хусусий банклар, темирўл транспорти ва саноат корхоналарининг национализация қилиниши “рус ва маҳаллий буржуазиянинг қудратига катта путур етказди, ва айни вақтда саноат ва транспортда социалистик укладнинг вужудга келишини бошлаб берди” [1; 75].

Таъкидлаш жоизки, хусусий банклар, темирўл транспорти ва саноат корхоналарининг национализация қилиниши нафақат “социалистик укладнинг вужудга келишини бошлаб берди”, балки ўлка иқтисодидаги чуқур инқирозни ҳам келтириб чиқарди.

Шунингдек шу йилларда Туркистонда совет экстенсив иқтисодининг асослари ҳам яратилиб, бу эса келажакда Ўзбекистонни Марказнинг минтақадаги хом-ашё базасига айлантириш учун хизмат қилди.

Марказдаги совет ҳукумати ва маҳаллий большевиклар томонидан бошқарилаётган ўлкадаги совет ҳокимиятининг тасаввурида Туркистон хом-ашё минтақаси бўлиб, у ўз навбатида совет Россияси саноатининг хом-ашёга бўлган эҳтиёжларини таъминлаши лозим эди. Бунинг устига, Туркистон иқтисоди совет иқтисодиётининг таркибий қисми сифатида ягона сиёсий ва иқтисодий Марказ, яъни Москвадан бошқарилиши керак эди.

Шундай қилиб, ўлка большевиклари эътироф қилишганидек, “агар Марказий Россия бутун Совет федерациясининг “умумий фаровонлиги учун” *Туркистон хом-ашёсини олишдан* (таъкид бизники – Б.П.) ниҳоятда манфаатдор экан, демак ўлканинг Россия билан ўзаро иқтисодий муносабатлари *ягона иқтисодий марказ томонидан йўналтириб туриладиган* (таъкид бизники – Б.П.) саноатни умумий тизим орқали бошқариш, озиқ-овқат, транспорт, тариф ва молия соҳаларидаги умумий сиёсат орқалигина “тўғри белгиланиши мумкин”.

1920 йилнинг январида бўлиб ўтган Туркистон Коммунистик партиясининг V Ўлка конференциясида таъкидланганидек, ўлка большевикларининг Туркистондаги иқтисодий сиёсатининг асосий тамойили, асосий ёндашуви бу бир томондан бутун Совет федерацияси умумий иқтисодий манфаатларининг унинг алоҳида қисмлари (яъни миллий республикалар) манфаатидан юқори туришини эътироф этиш бўлса, иккинчи томондан Марказий Россиянинг ҳам моддий, ҳам ташкилий — бошқарув

жиҳатдан ҳар томонлама қўллаб қувватланишисиз ўлка хўжалигининг ривожланиши умуман мумкин эмаслигини тан олишдир [2; 71].

Шундай қилиб, большевиклар томонидан қабул қилинган қарорлар моҳиятидан келиб чиқиб фикр юритадиган бўлсак, Туркистондаги совет ҳукумати биринчи навбатда Совет Россиясининг иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилди. Унинг манфаатлари ўлканинг иқтисодий истиқболларидан ва туб аҳолининг ижтимоий манфаатларидан ҳам юқори қўйилиб, маҳаллий большевиклар ўзларининг иқтисодий сиёсатини Марказ иқтисоди ривожланишининг устувор йўналишларига мослаштирдилар.

1920 йилларнинг ўрталарида большевиклар СССРда социализм қуриш вазифасини амалиётга татбиқ қилишни бошладилар.

Ўзбекистон ССР ташкил топгач, республика халқ хўжалигида Марказнинг манфаати аввалгидан ҳам кўпроқ устуворлик қила бошлади ҳамда республиканинг иқтисодий ривожланиши, авваламбор, Россиянинг саноатини ривожлантириш стратегияси – индустриалаштиришни амалга ошириш, оғир, машинасозлик, химия саноатларини яратиш ва ривожлантириш, яъни социалистик иқтисод асосларини бунёд қилиш билан боғлаб қўйилди.

Жумладан, большевикларнинг сиёсий етакчилари янги шароитларда СССРда “социализм қурилишининг назарий масалаларини” ўрганиб чиқиб, улар ўзларининг амалиётида Лениннинг социализм дастлаб бир неча ёки ҳатто алоҳида битта капиталистик мамлакатда ҳам ғалаба қилиши мумкинлиги ҳақидаги “назариясига” асосландилар.

Уларнинг фикрига кўра, СССРда социализм қуришнинг ҳал қилувчи шарти ҳисобланган “Россиядаги пролетариат давлати қўлидаги иқтисодий куч коммунизмга ўтишни таъминлаш учун мутлақо етарли эди” [3; 347]. Бу “иқтисодий куч” 1917 йилнинг октябрида Россияда ҳокимият тепасига большевиклар келгач ва йирик ишлаб чиқаришни, банкларни экспроприация (мусодара) қилиш ва иқтисод устидан давлат монополиясининг ўрнатилиши натижасида вужудга келган эди.

Большевиклар Лениннинг “социализмнинг дастлаб бир неча ёки ҳатто алоҳида олинган битта капиталистик мамлакатда ғалаба қилиши мумкин”лиги ҳақидаги “назариясини” 1920 йилларнинг ўрталарида СССРда социализм қуриш шарт-шароитларига мослаштиришга ҳаракат қилиб, уларнинг сиёсий раҳнамиси “СССР таркибига кирган битта республикани эмас, балки Россия “пролетар давлати”ни, яъни бутун Совет Иттифоқини назарда тутганлигини уқтиришди [3; 347].

Шундай қилиб, “янги большевикча назариясига” кўра, “иқтисодий бошқарув”ни ўз қўлида тутган “пролетар давлатнинг мавжудлиги” социализм қуришни таъминлаб берувчи “асосий шарт-шароитдир” деб белгилаб берилди.

Социализм қурилишининг бошқа бир шарт-шароити, бу “ушбу мамлакатда йирик ишлаб чиқариш ва юксак техниканинг мавжудлигидир, акс ҳолда социализмни йирик капиталистик техникасиз қуришни тасаввур қилиш мумкин эмас эди” дея таъкидланди [3; 347].

Ўз навбатида асосан Марказ вакилларида ташкил топган Ўзбекистон ССРнинг сиёсий раҳбарияти республикада социализм қурилиши шарт-шароитларни ўрганиб чиқиб, “агар уни (Ўзбекистон ССРни – Мух.) СССР билан алоқалардан ташқарида, ўзига хос “алоҳида олинган мамлакат” деб қарасак, бу ерда йирик ишлаб чиқариш ва юқори

техниканинг йўқлиги ҳамда саноатдаги ишчиларнинг камлиги (улар амалда маҳаллий аҳоли орасида бўлмаган – Б.П.) боис албатта, бу ерда социалистик қурилиш ҳақида ҳеч қандай гап бўлиши мумкин эмас” деб эътироф этишди [3; 347].

Шу аснода, бир томондан, республика сиёсий раҳбарияти Ленин “назариясига” таяниб, юқорида кўрсатилган сабабларга кўра, Ўзбекистон ССРда социализм қуриш мумкин эмаслигини эътироф этдилар. Аммо, шу билан бирга “бу назария, айтиш чоғда республика халқ хўжалиги ва иттифоқ иқтисоди ўртасида ўзига хос алоқалар ўрнатилганлиги туфайли (таъкид бизники – Б.П.) республика халқ хўжалигида социалистик унсурларнинг тез ўсиб боришидек қизиқарли жараён рўй бераётганлиги каби мавжуд далилларни ҳам мутлақо инкор этмайди” деган хулоса ҳам қилинди [3; 347].

Республика сиёсий раҳбариятининг фикрига кўра, Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини “социалистик аснода ташкил қилишнинг бош шарт-шароити” бу унинг Совет Иттифоқи халқ хўжалиги ва бутун ижтимоий-иқтисодий структураси билан узвий боғланганлиги, шунингдек тезлик билан ўсиб бораётган социалистик элементларнинг мавжудлиги эди.

Ўзбекистон шароитларида большевикча андозадаги социализм асосларини яратиш, жумладан совет маъмурий-буйруқбозлик иқтисодиётининг қарор топиши учун қуйидаги сиёсий тамойиллар устувор ҳисобланган:

а) ЎзССРда пролетар диктатурасига мос элементлар ва захираларни мустаҳкамлаш ишида *иттифоқ пролетариати ва ВКП(б) томонидан тўла раҳбарликни* (Таъкид бизники — Муҳ.) амалга ошириш; б) ЎзССР халқ хўжалигининг СССР халқ хўжалиги ва ижтимоий-иқтисодий тузилмалари (структуралари) билан мавжуд алоқаларини сўзсиз сақлаш ва мустаҳкамлаш [3; 347-348].

Шундай қилиб, республикада социалистик иқтисод асосларини яратиш масаласидаги большевикча “назарияга” кўра, – “Бу икки шарт-шароитни амалга ошириш СССР ва ЎзССРнинг социаллашаётган дастаклари (ричаглари) ва ресурсларини ҳар томонлама жипслаштиради ва бир ерга жамлайди, шу асосда хўжалик бошқарув органларининг яратувчанлик моҳиятини кучайтиради”.

Вазифанинг бундай мазмунда қўйилиши, республикада социалистик иқтисодни қуриш жараёнида, авваламбор “иттифоқ пролетариати ва ВКП(б) томонидан тўла раҳбарликнинг амалга оширилиши” большевиклар партияси учун биринчи даражали аҳамият касб этганлигидан гувоҳлик беради.

Амалда эса Ўзбекистонда совет социалистик иқтисод пойдеворини яратиш учун 1920 йилларнинг ўрталарида қуйидаги вазифаларни амалга ошириш мақсад қилиб қўйилди:

1. СССРнинг социалистик саноати ЎзССР давлат саноати билан қўшилиб миллионлаган маҳсулот ишлаб чиқарувчи – деҳқонлар билан давлат органларидаги пахтачилик ташкилотлари ва кооперация (ширкат)лар орқали боғланган ҳолда, бу хўжаликларнинг нокапиталистик эволюциясини таъминлаб беради ва умумий социалистик қурилиш жараёнига оммавий кооперация орқали тортилади.

2. Социалистик транспорт режали – социалистик халқ хўжалиги товар айланмасини тартибга солишни амалга оширади;

3. Кредит институтларнинг маблағ жамланмаси республика молия-кредит тизимига режали-социалистик таъсирни таъминлайди, яъни молия тизимига “режали иқтисод асосларини” жорий этиб, аста-секин “судхўр хусусий капиталистик кредитни” сиқиб чиқаради;

Давлат савдоси ва кооперация социалистик секторнинг халқ хўжалиги айланмасидаги ялпи салмоғини тизимли равишда ошиб боришини бевосита амалга оширади. Айни вақтда республика давлат саноатининг интенсив ўсиб бориши бевосита халқ хўжалигидаги жамоалаштирилган (обобществленный) секторнинг, унинг таркибига “социалистик типда бўлган” янги корхоналарни киритган ҳолда, кўпайиб боришига олиб келади,

Совхозлар, колхозлар, машина ширкатлари, трактор артеллари ва бошқаларнинг ривожланиши қишлоқ хўжалигида социалистик аломатларнинг (элементларнинг) аста-секинлик билан ўсиб боришини таъминлаб беради [3; 347].

Шундай қилиб, дастлаб Туркистонда ҳокимият тепасига келган большевиклар ҳукумати ҳам, кейинчалик Ўзбекистон ССРнинг сиёсий раҳбарияти ҳам биринчи ўринда Марказнинг, яъни совет Россиясининг стратегик манфаатларини ҳимоя қилди, республиканинг миллий истиқболига, унинг ижтимоий — иқтисодий ривожланишига эса иккинчи ёки ҳатто учинчи даражали муаммо сифатида қарашди.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистонда 1920-30 йилларда шаклланган бир укладли иқтисод авваламбор республика саноатида хомашё сектори ва қишлоқ хўжалигининг, биринчи ўринда пахтачиликнинг ривожланиши устувор аҳамиятга эга бўлганлиги билан характерлидир.

Адабиётлар/Литература/References:

1. История Узбекской ССР. Том II.Ташкент. Издательство Академии наук Узбекской ССР. 1957.
2. Коммунистическая партия Туркестана в резолюциях съездов и конференций. Ташкент: «Узбекистан». 1988.
3. Коммунистическая партия Узбекистана в резолюциях и решениях съездов и пленумов ЦК (1925–1986). В 4-х томах. Т. 1. Ташкент: Узбекистан, 1987.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/6 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).